

Ja siiski, miks teha uurimistöö Georgi ordeni kavaleridest? Kas Mati Kröönström ei tea ütlust, et "autasusid ei anta seal, kus neid välja teenitakse, vaid seal, kus neid jagatakse"? Küllap ta teab. Aga ta teab ka, et nii lihtsad need asjad pole. Vene-maa riiklikud autasud tänapäevases mõttes lõi Peeper I, kellele see oli üks osa üldises moderniseerimisprogrammis. Autasusid anti isiklike teenete, mitte esivanemate hiilguse ja sära eest. Kuid Vene impeeriumis seoti üpris kähku omavahel ordenid ja ametikohad. Ainsaks erandiks jäi Georgi orden, mida anti ainult isiklike sõjaliste teenete eest. Kui eestlased või eestimaalased olid ligi kakssada aastat osalised Vene sõjaväes, siis selle üheks näitajaks oli ka kõrgeima sõjalise autasu saamine. Mil-le kohta tänu Mati Kröönströmi tööle on nüüd ka olemas teadmine.

Julged IT-visionäärid on avaldanud arvamust, et mitmesuguste teatmeteoste väljaandmine raamatute kujul kaob juba varsti ja neid asendavad ainult elektroonilised andmebaasid. Vaevalt need muutused küll nii drastiliselt kulgevad ja küllap jäävad teatmeteosed veel pikaks ajaks meid abistama mõlemal, teineteist täiendaval kujul. Ühe väitega elektrooniliste andmebaaside eeliste põhjendamiseks tuleb aga täielikult nõustuda – nimelt on võimalik neid pidevalt ja kerge vaevaga muuta. Ja see vajadus on ilmselge, sest pole võimalik kirjutada tööd, kus poleks midagi täiendada või parandada (kui mitte muud, siis kas või kirjavigu).

Mida saab öelda selles suhtes vaadeldava töö kohta? Midagi kummalist on toimunud viidete ning kasutatud allikate ja kirjanduse nimekirjaga, mis on suures osas omandanud lausa loetamatu kuju. Teksti kirillitsast ladina tähestikku transkribeerida võib küll mitmel viisil ja selle üle vaielda, kuid raske on uskuda, et autor või toimetaja on seda teinud just nõnda, nagu see praegu lugejale näha. Tõenäoliselt on vana trükiveakuradi tööd täiendama asunud mingi elektrooniline kurat. Kuid tema tööd, nagu juba öeldud, on kerge parandada.

Tiit Noormets

Helmut Piirimäe 70

Foto Helina Tamman

8. septembril k.a tähistas oma 70. sünnipäeva Tartu ülikooli emeritprofessor Helmut Piirimäe. Sündinud on H. Piirimäe omaaegsel Viljandimaal, Uue-Põltsamaa vallas. 1950. aastal lõpetas ta hõbemedali Põltsamaa keskkooli, millele järgnesid ajalooõpingud Tartu ülikoolis. *Cum laude* diplom (1955) võimaldas astuda aspirantuuri. 1955 kuni 1957 töötas H. Piirimäe teadusliku töötajana Eesti Riiklikus Ajaloo Keskarhiivis, tänases Ajalooarhiivis. Ülikoolis alguse saanud huvi Rootsi 17. sajandi ajaloo vastu leidis esimese väljundi 1962. aastal kaitsitud kandidaaditöös "Vene-Rootsi majanduslikud suhted ja Narva kaubandus a. 1661–1700".

1956. aastast on H. Piirimäe seotud ülikooli üldajaloo kateedriga. Ta on lugenud uusaja põhikursust, arhiivindust ja erikursusena Rootsi ajalugu. 1974. aastal valmis doktoridissertatsioon "Rootsi riigimajandus Baltimail 17. sajandil". 1976. aastast professor. Järgevalt keskendus H. Piirimäe Tartu ülikooli ajaloo uurimisele, mille esimene kõide on põhiosas tema kirjutatud (1982). Huvi antud teema vastu on jätkunud hiljemgi. 1999. aastal ilmus monograafia "Ülikoolilinn Pärnu". Palju energiat on võtnud toimetajatöö "Skandinaavia kogumiku" juures. Eesti 17. sajandi ajaloo uurimine on toonud H. Piirimäele rahvusvahelise tuntuse. 1982. aastal valiti H. Piirimäe Uppsala ülikooli audoktoriks. Tema koostatud statistilised arvandmed Eesti linnade kaudu kulgenud ida-lääne transiitkaubanduse kohta ning artiklid Eesti ja Liivimaa riigimajanduslikust seisundist Rootsis 17. sajandil on leidnud aktiivset viitamist vastavas erialakirjanduses väljaspool kodumaad. Rootsi ajaloo kõrval on H. Piirimäed huvitanud Prantsuse revolutsioon. 1989. aastal ilmus tema sulest eesti lugejale mõeldud raamat "Suur Prantsuse revolutsioon". Tänapäevane juubilar on hinnatud lektor. Korduvalt on teda kutsutud esinema Rootsi, Saksamaale ja mujalegi. Ta on näiteks ka Göttingeni ülikooli juures asuva Balti Ajaloo Komisjoni korrespondeeriv liige. H. Piirimäe on tuntud hea pedagoogina. Tema juhendajakäe alt on läbi käinud mitmed aspirandid ja magistrandid.

Tuna tegijad soovivad juubilarile head tervist ja palju õnne. ■

Kommunismi kuritegudele hinnangu andmise rahvusvaheline kongress Vilniuses 12.–14. juunil 2000

Esinejaid oli 23 riigist. Oma tervituskõnes tuletas Leedu peaminister A. Kubilius meelde, et Saksamaa maksab okupatsiooni all kannatanud rahvastele kompensatsiooni.

Leedu Seimi inimõiguste komitee esimees E. Zingeris oli seisukohal, et hinnangu andmine kommunismi kuritegudele on 50 aastat hilinenud. Need kuriteod tuleb jäädvustada maailma kõigis ajalooepikutes.

Poola endise presidendi Lech Valesa sõnul on kuritegude eest karistamisega viivitamine üleskutsu uute kuritegude toimepanekuks. Fašism ja kommunism on ühe medali kaks külge. Poliitiliste protsesside läbiviimiseks vajasis kommunistid välja mõeldud vaenlasi. Iga võim korrumpeerub, aga absoluutne võim korrumpeerub absoluutselt. Vaeus on samuti pärandatav nagu varandus. Oleme kohustatud sadade miljonite kommunismi ohvrite nimel ära hoidma kommunismi taassünni.

Rumeenia presidendi Emil Constantinescu läkituses öeldi: "Vaba demokraatliku arengu saavutamiseks peame paljastama poliitilise politsei kuritegevuse, avalikustama kuritegude toimepanijad ja nende üle kohut mõistma. Kommunismi kuriteod said võimalikuks tänu sellele, et nende toimepanijad olid veendunud, et neid ei paljastata kunagi ja seepärast ei tule neil ka vastutust kanda. Rumeenias võib igaüks tutvuda oma Securitate toimikuga. Rumeenia Kommunistlik Partei saadeti 1990. aastal laiali. Praegu on igasugune totalitaarne ja äärmuslik tegevus seadusega keelatud. Endised poliitvangid on rehabiliteeritud. On loodud Kommunistliku Holokausti Muuseum. Rumeenia kui õigusriik võitleb kommunismi vastu demokraatlike vahendite abil."

Professor Sachika Hatanaka Jaapanist kõneles vaimsuse muutumisest ja humaansuse kadumisest kommunistliku režiimi all. Seetõttu on kodu- ja välisleedulased kui kaks eri rahvast.

Marius Oprea Rumeeniast teatas, et 1950. aastatel toimus Securitates "sotsialistlik võistlus". Võisteldi selles, kes kui palju "rahvavaenlasi" on arreteerinud. Ümberkasvatusevangelates pandi vangid kaasvange piinama.

Herbert Romerstein USAst kirjeldas, kuidas pärast Molotovi-Ribbentropi pakti sõlmimist Lääne komparteid Moskva korraldusel toetasid natsi-Saksamaad ja püüdsid takistada oma valitsusi sõjaks valmistumisel, kuid 1941. aasta juunis nõudsid USA kommunistid kohest sõttaastumist, kuigi selleks polnud valmis.

Larry Hart USAst ütles, et ameeriklased on optimistid ja loevad minevikuga tegelemist ajaraiskamiseks. Kuid nad on ka kaastundlikud ja usuvad õiglusse. Kui nad saavad aru kommunismi kuritegudest, reageerivad nad samuti, nagu reageerisid natside julmustele.

Avo Piirisild USAst selgitas USA ja NSVLi kunagist liitlust indiaanlaste vanasõnaga: "Mu vaenlase sõber on minu sõber." See liitlus ei kestinud kuigi kaua.

Tommor Alliko Albaaniast esitas arve albaania rahva kaotustest kommunismi läbi. Selgus, et albaanlaste kaotused on samas suurusjärgus kui balti rahvaste omad. Venemaa peaks võtma eeskuju Saksamaast ja paluma andestust Vene impeeriumi tegude eest.

Peeter Luksep Rootsist selgitas, et kuigi 1930. aastatel NLiitu emigreerinud rootslase traagiline saatus mullu avalikustati, ei suuda mõned Rootsi kommunistid seniajani omaks võtta tõde Nõukogude Liidu kohta.

Edil Baissalov Kirgiisiast tõdes, et vaatamata kommunismi terrorile aitasid kommunistid Kirgiisid keskajast välja saada.

Ameerikas on ilmumas raamat enam kui kaheksajast KGB ettekandest Sahharovi kohta aastail 1967–1990.

Rimvydas Valentukevičius rääkis, et Leedus kehtivad seadused genotsiidi eest karistamise kohta. On algatatud 67 kriminaalasja, kuid kohtusse on jõudnud ainult seitse.

Aminat Saijeva Tšetšeenias jutustas, kuidas 1944. aastal põletati Haibahhi asulas elusalt 700 inimest, kuna puudusid transpordivõimalused nende deporteerimiseks. Massimõrva toimepani ja esitati selle eest autasustamiseks ja ametikõrgenduse saamiseks.

Tuntud dissident ja Andrei Sahharovi mõttekaaslane Sergei Kovaljov väitis, et Vene juhtkond jätkab Tšetšeenias metsikusi rahulike elanike vastu sama teadlikult nagu kommunism varem mujal. Võimu juures olev parteinomenklatuur on harjunud olema esimese isiku meele järgi. Riigi eesotsas on KGB. Asi pole ainult Putinis, vaid ka meeskonna liikmetes, keda ta enda ümber on kogunud. Igaüks võtab oma meeskonda neid, keda ta tunneb ja kellega on harjunud koos töötama.

Kalju Mätik

Imre Nagy'i martüürium

György Litván

Nelikümmend aastat tagasi, 16. juunil 1958, tõmbas jahmatav uudis Imre Nagy'i ja tema kaaslaste hukkamisest maailma tähelepanu jälle mõneks ajaks Ungarile ja järjest uusi kolemaid kuritegusid produtseerivale kommunistlikule süsteemile. Kõikjal Lääne-Euroopas, Ameerikas ja Austraalias väljendasid inimesed Nõukogude ja Ungari saatkondade ees korraldatud protestimanifestatsioonidega seda, mida Ungaris sai ilmutada vaid tummade, jahmunud pilkudega või töökohal usaldatavate sõprade ringis sosistatud sõnadega.

Üks konfidentsiaalne aruanne rahva meeleolust, mille István Szirmai, MSZMP (Ungari Sotsialistliku Töölispartei – *t/lk*) agitatsiooni-propaganda osakonna tookordne juhataja neli päeva hiljem, 20. juunil 1958, Poliitbüroole esitas, algab nii:

"Imre Nagy'i ja tema kaaslaste asjas langetatud otsuse on töötavad hulgad teatavaks võtnud ja suurem osa kiidab selle heaks. See käib eriti töölisklassi rõhuva enamiku kohta. Talupoegade hulgast siiani tulnud vastukaja näitab, et eriti üks osa kesktalupoegi leiab otsuse liiga karmi olevat ja tunneb Imre Nagy'i saatusele kaasa. Haritlaskond ei võta üldiselt avalikult seisukohta, on passiivne, veidi hirmunud."

Rohketest kogemustest teame, mida neil aastail niisugused ilustavad laused tegelikult varjasid. Nagu ka küsimused, millele partei- ja massiorganisatsioonide juhid ja pressu suunajad selle aruande järgi vastust ootasid: Miks ei olnud avalikku kohtuprotsessi? – Millal ja kus see protsess toimus? – Millal nad Rumeeniast tagasi toodi? – Kas Rumeenia andis neile poliitilist varjupaika? – Kas vastab tõele, et teate sellest avaldas esimesena Nõukogude informatsioonibüroo? (Levinud oli eksiarvamus, et see protsess ja hukkamine ei toimunud Ungaris, vaid Nõukogude Liidus.)

Tegelikult toimus see protsess pärast poolteist aastat kestnud ettevalmistusi Budapestis. 1956. aasta novembri lõpul Budapesti Jugoslaavia saatkonnast Kádári kirjaliku garantiiga koju pöörduma valmistuva Imre Nagy'i, tema kaaslaste ja perekonnaliikmed võtsid Nõukogude julgeolekuorganid lihtsalt vangi ja toimetasid sõjaväelennukitega Rumeeniasse. Kogu seda rühma peeti Bukaresti lähedal Snagovi kuurordis – vormiliselt Rumeenia Töölispartei "külalistena" – range valve all, kuni